

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІЙ: КРЕАТИВНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТУ

Постановка проблеми. Конкуренція стимулює регіони різних країн цінувати, зберігати свою неповторність та позитивні сторони, що відрізняють їх від інших, одночасно враховуючи тенденції процесів глобалізації, міжнародної міжрегіональної інтеграції та інтеграції регіонів у межах однієї країни. За цих обставин уміле використання сучасних підходів до управління територією, положень креативної економіки та менеджменту знань може допомагати реалізувати органам влади України ефективнішу регіональну політику, упроваджувати кращі моделі організації простору регіону, тим самим підвищувати конкурентоспроможність останніх та життєвий рівень мешканців.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Сучасна економічна наука пропонує багато механізмів і моделей управління регіоном як просторовою суспільно-територіальною системою. На жаль, в Україні використання чужого досвіду часто не приносить очікуваних ефектів. За нашими спостереженнями це зумовлено насамперед низьким рівнем професійності управлінських кадрів на всіх рівнях влади, а особливо, це проявляється на рівні селищних та районних рад. Іншим важливим моментом є те, що, використовуючи певні механізми регіонального розвитку, в Україні часто упускають якісь елементи чи кроки, що передбачені дією цих механізмів і наявність яких є обов'язковою, але, на перший погляд, їх роль видається незначною. Таким чином, утрачається цілісність і системність дії механізмів, що призводить до негативних наслідків використання останніх. Розглянемо декілька прикладів для підтвердження цієї думки.

Виклад основного матеріалу. І. Так, життєдіяльність території в усіх країнах підпорядкована певним стратегіям соціально-економічного розвитку, що розробляються на основі відповідних науково обґрунтованих методичних рекомендацій. Реалізація таких стратегій відбувається шляхом прийняття річних конкретних програм за обраними пріоритетами з урахуванням наявного природно-ресурсного потенціалу, визначених джерел фінансування (у т.ч. не лише бюджетних), і забезпечується системою моніторингу і контролю. В Україні також запроваджено механізм стратегічного планування для розвитку територій, але аналіз більшості чинних стратегій областей України, районів (поданих на сайтах регіональних органів влади), свідчить про їх «показний» характер, а не слугує керівництвом до дій. (Наприклад, у районній стратегії є завдання: «створити умови для розвитку малого і середнього бізнесу» і більше жодних конкретних заходів для «створення умов..» не передбачено....). Окрім того, багато стратегій не підкріплено конкретними програмами, і навіть якщо є моніторинг, то він аналізує зміну ситуації на території взагалі, а не реалізацію стратегічних цілей.

ІІ. Інший приклад використання добре відомого в світі ефективного механізму регіональної політики такого, як створення спеціальних економічних зон в Україні не дало можливості отримати очікуваного ефекту. Це можна пояснити таким.

1. Не сприйняття більшістю депутатів та представниками органів влади всіх рівнів створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) як механізму регіональної політики (більшість сприймали «зони» як механізм залучення інвестицій).

2. Неоднозначне трактування законодавства щодо використання такого механізму регіональної політики, що зумовлювалося **відсутністю потрібних знань щодо типів та режимів** функціонування спеціальних економічних утворень, відсутністю належного інституційного забезпечення їх функціонування, зокрема для моніторингу та контролю, лобіюванням інтересів певних кланів для прискореного отримання зисків і реалізації корупційних схем, занадто ускладнили правове середовище для впровадження в життя

такого механізму. (Так, наприклад, у Чехії 2 статті у митному кодексі та у 3 статті у податковому регулювали створення вільних економічних зон).

3. Ефективність спеціальних зон почали оцінювати лише з огляду на недоотримання платежів у бюджет буквально з першого року діяльності зони (без врахування того, що в іншому разі інвестор взагалі б не прийшов на цю територію, часто депресивну і без інфраструктури) та не враховували інші позитиви, наприклад, формування професійного територіального менеджменту.

4. Окрім того, серед спеціальних економічних зон України не було використано зони типу «порто-франко», реалізація проектів яких (автопорт «Краківець», Інтерпорт «Чоп» та «Ковель» і т.п.) була розпочата, отримані перші позитивні результати, але, на вимогу певних владних структур, за кілька місяців зупинена, що призвело до значних втрат, зокрема, на відшкодування коштів інвесторам. Таким чином, був втрачений механізм забезпечення ефективності проходження транзитних потоків Україною, який використовується багатьма країнами, а саме: Німеччиною, Францією, Угорщиною, Італією, Болгарією, Чехією тощо і став базою дальшого створення логістичних центрів, у т.ч. міжнародних. В Україні формування логістичних центрів тепер, за потребою часу, відбувається на «порожньому» місці.

5. Раптове призупинення діяльності спеціальних економічних зон через існування корупційних схем, а насправді через невміле, непрофесійне застосування відомого механізму, призвело до значних втрат як фінансових, так і іміджевих для держави і її регіонів. При тому, наприклад Польща, відстояла і навіть нині розвинула механізм функціонування спеціальних економічних зон (уже функціонують підзони) незважаючи на те, що однією з умов вступу до ЄС була вимога ліквідація СЕЗ. 14 СЕЗ Польщі успішно функціонують і є «полюсами зростання» територій, на яких вони розміщені.

III. Наступним ефективним механізмом регіональної політики є підтримка розвитку кластерних утворень на території. Десятиріччя застосування цього механізму деякими областями (Хмельницькою, Запорізькою (Мелітополь), Харківською, м. Севастополем тощо) за ініціативою громадськості і органів місцевого самоврядування дуже важко поширюється Україною і підтримується центральними органами влади. Основним гальмом у цій справі є відсутність потрібних знань як у представників бізнесу, так і владних структур.

Аналогічна ситуація із застосуванням таких механізмів як державно-приватне партнерство (легше звертати увагу на відсутність фінансування, аніж знайти нові джерела), міжмуніципальне співробітництво (ММС), територіальний маркетинг, міжрегіональне та транскордонне співробітництво та інші.

IV. ММС є частиною загальної еволюції сучасних суспільств. Воно являє собою складне явище задля вибору оптимальної форми співробітництва, що має враховувати політичні, економічні, юридичні, фінансові, демографічні, культурні, технічні та організаційні аспекти. ММС існує, коли дві або більше громад погоджуються співпрацювати для виконання будь-якого зі своїх повноважень задля отримання обопільної вигоди.

В Україні деякі органи місцевого самоврядування вже ефективно використовують різні форми міжмуніципального співробітництва, зокрема задля вирішення актуальних проблем розвитку гірських територій.

Так, територіальними громадами Міжгірського району Закарпатської області було реалізовано проект "Відродження Карпатського села — активізація підприємницької діяльності, створення та підтримка діяльності Центру підприємництва Міжгірського району".

На виконання названого проекту було витрачено 125,0 тис. грн., 20 тис. грн. з яких було профінансовано з районного бюджету, 15 тис. грн. за рахунок коштів Фонду підтримки підприємництва "Міжгір'я-Карпати", а 90 тис. грн. за рахунок коштів державного бюджету. Згаданий проект було здійснено на території сіл Міжгірського

району Закарпатської області, розміщених біля підніжжя Боржавських полонин. Цей регіон займає біля 30 відсотків території району. Тут розміщуються 13 населених пунктів що об'єднані у 8 сільських рад. Це такі як села Подобовець, Пилипець, Розтока, Буковець, Річка, Тюшка, Репинне, Н.Студений, Келечин, Ізки та інші. У проекті цей регіон має назву Боржавське нагір'я.

Основною проблемою, на вирішення якої спрямований проект, є проблема бідності та підвищення ділової активності вразливих груп населення сіл Боржавського нагір'я. Чисельність населення, яке проживає на даній території, – 9,6 тис. осіб, що становить 20 відсотків усього населення району. Доходи місцевого населення є незначними, отримані переважно від ведення власного господарства і в більшості вони не перевищують межу бідності. Підприємницька діяльність є незначною. Зі всіх зареєстрованих в районі приватних підприємців на частку населених пунктів цього регіону припадає всього 1 відсоток. Беручи до уваги, що на цій території проживає 20 відсотків населення району, цей показник є надзвичайно малим.

Разом з тим цей регіон має добрі передумови для розвитку, а саме:

- природно-ресурсний потенціал. Територія району одна з найбільш екологічно чистих в області, що створює умови для розвитку туристично-рекреаційної галузі. Безпосередньо в цьому регіоні розміщений водоспад Шипіт, який своєю неповторністю і красою приваблює туристів із багатьох країн. На території долини наявні значні ресурси дикорослих плодів і ягід (білий гриб, чорниця, лісові горіхи), переробку і консервування яких можна було би налагодити в населених пунктах району. Попередні дослідження регіону на предмет створення сучасних туристичних центрів у Міжгірському районі, проведені 2002 року за сприянням та фінансової підтримки Карпатського Фонду, підтвердили, що Міжгірський район володіє винятково сприятливими умовами для створення рекреаційних центрів, розвитку сільського туризму.

- Історико-архітектурний потенціал. До історико-архітектурного потенціалу Міжгірського району належить лінія Арпада, єдиний в Європі музей лісу і сплаву, пам'ятники Миколі Шугаю, старовинні церкви, збудовані в 18–19 століттях. Саме в цих місцях (с.Келечин) народився перший президент Карпатської України Августин Волошин, жив і творив відомий чеський письменник Іван Ольбрахт.

Актуальність проекту полягає в тому, щоб шляхом активної роботи з населенням, учнями випускних класів, органами місцевого самоврядування сприяти підготовці до ведення підприємницької діяльності після закінчення будівництва гірськолижних трас і в подальшому сприяти забезпеченню сталого розвитку населених пунктів Боржавського нагір'я.

У межах проекту було проведено такі заходи:

- проведення навчальних семінарів з незайнятими громадянами та учнями випускних класів;
 - ознайомлення з найкращим досвідом з організації та ведення підприємницької діяльності в сусідніх областях;
 - проведення конкурсу на кращі проекти з відкриття власної справи, визначення переможців у групах;
 - створення та розміщення в Інтернеті WEB-сторінки району та його громад з детальним описом їх туристичного потенціалу;
- створення Центру підприємництва Міжгірського району.

Тухольківською сільською та Сколівською районною радою Львівської області було реалізовано проект «Формування механізму залучення коштів громад для розвитку тваринництва в гірських умовах».

Проект було спрямовано на об'єднання зусиль територіальних громад Сколівського району для розвитку тваринництва в гірських умовах та формування системи реалізації і первинної переробки продукції тваринництва.

Актуальність проекту полягає в тому, що в багатьох населених пунктах району основним видом сільськогосподарського виробництва залишається тваринництво, а можливості реалізувати свою продукцію селяни не мають. Унаслідок розпаду колгоспно-радгоспної системи повністю ліквідовано молокоприймальні пункти і практично сільські жителі позбавлені єдиного можливого заробітку. У межах проекту було проведено такі заходи:

- проведення в навколишніх селах аналізу пропозицій тваринницької продукції, вивчення ринку збуту, створення базового обладнаного приміщення для прийому продукції, налагодження системи збору молока;
- проведення навчання з сільськими громадами щодо потреби ведення селекційної роботи в приватних господарствах з метою вирощування більш продуктивної ВРХ та розроблення технології ведення селекційної роботи;
- налагодження системи збору молока з метою створення власного мініпереробного молокозаводу та укладання договорів з існуючими молокопереробними заводами.

Для реалізації проекту було використано 103 тисячі грн. (у тому числі кошти місцевих бюджетів та організацій-партнерів - 53 тис. грн., кошти державного бюджету - 50 тис. грн.).

Останні досягнення економічної науки звертають увагу на значну роль особистості для розвитку території, особливо її креативність. Креативний мер з групою таких же творчих людей - професіоналів та патріотів може зробити значно більше для розвитку території, її конкурентоспроможності і забезпечити гідний життєвий рівень мешканцям. Для цього потрібні професійні фахівці на всіх щаблях влади, які можуть бути виховані в якісному освітньому середовищі. В Україні, на жаль, регіональна економіка читається за дуже обмеженим обсягом на економічних спеціальностях навчальних закладів і в системі підготовки управлінських кадрів. І навіть той факт, що на ринку праці існує надлишок за професією економіст (за потреби 612 осіб на ринку праці їх зареєстровано 7,0 тис. осіб) не дає підстав стверджувати, що є необхідна кількість фахівців з регіонального менеджменту.

Висновки. Сучасний етап цивілізаційного розвитку на перший план висуває людину, її інтелект, потреби і можливості творчого розвитку, збереження традицій і культурної спадщини.

1. Створення відповідних умов для життєдіяльності людини в багатьох випадках залежить від професійності територіального менеджменту, від їх креативності і вміння застосовувати новітні досягнення науки та практики.
2. Професіоналізм територіального менеджменту ґрунтується на знаннях регіональної економіки та регіональної політики, територіального маркетингу, основ міжтериторіального (міжмуніципального) та транскордонного співробітництва, теорії конкурентних переваг, основ державно-приватного партнерства тощо.
3. Велике значення для територіального розвитку має рівень поінформованості бізнесу і громади щодо стратегії розвитку території і можливостей реалізації останньої. Відтак, доцільно підвищити ефективність системи інформування населення, зокрема щодо кращих практик та сучасних механізмів територіального розвитку, прозорості фінансових потоків тощо.

Анотація

У статті аналізуються специфічні чинники, що впливають на конкурентні переваги прикордонного регіону та розглядаються організаційні-економічні підходи до їх формування.

Ключові слова: прикордонний регіон, конкурентні переваги, організаційно-економічні підходи

Аннотация

В статье анализируются специфические факторы, влияющие на конкурентные преимущества приграничного региона, и рассматриваются организационно-экономические подходы к их формированию.

Ключевые слова: приграничный регион, конкурентные преимущества, организационно-экономические подходы

Summary

They analyze specific factors influencing competitive advantages of frontier region as well as consider organizational and economical approaches towards to those advantages formation.

Key words: frontier region, competitive advantages, organizational and economical approaches